

Ferenc Liszt (1811-1886), skladatel a klavírní virtuóz maďarského původu s německým vzděláním, byl jedním z nejinnovatnějších novátorů evropské hudby, velkým autorem období hudebního romantismu. Svým osobitým stylem však překoná-

val romantické estetické tendence a nasměroval hudbu k moderně dvacátého století. Ve své době byl nejen brilantním klavírním virtuosem, ale především osobností, kterou vítali na všech významných evropských panovnických dvorech a rezidencích.

Na svých uměleckých cestách napříč Evropou nevynechal ani severní Moravu. Coby přítel hraběte Felixe Lichnovského pobýval několikrát na jeho zámku v Hradci nad Moravicí. Kníže provázel Liszta i na jeho uměleckých cestách jako stálý společník.

Liszt byl po celý život hluboce věřícím křesťanem. Ke konci svého života odešel do Říma, kde v roce 1865 vstoupil do kláštera a přijal dokonce nižší kněžské svěcení. To se odrazilo i v jeho kompoziční tvorbě – už netoužil vyjadřovat se skrze patos, obrovitý zvuk orchestru a virtuozitu, své výrazové prostředky naprosto zjednodušil.

Křížovou cestu charakterizuje nebývalá hloubka, koncentrace a přesvědčivost výrazu. Pravděpodobně v této době se Liszt vyhraňuje jako skladatel katolické chrámové hudby, propaguje její reformu, která staví na jednoduchosti – gregoriánském chorálu, vokální polyfonii. Z kostelů vykazuje veškerý nástrojový instrumentář. Zajímavé je, že dílo bylo vydavatelem odmítnuto a provedeno poprvé teprve na Velký pátek 1929 v Budapešti.

Lisztova Via Crucis (Křížová cesta), dílo komponované v letech 1878-1879 v Římě a dokončené v Budapešti, ve 14 obrazech popisuje křížovou cestu. Je ukázkou skladatelova posledního tvůrčího období. Jde o osobitý a subjektivní druh pašiji, zhudebněný velmi netradičně, koncipovaný pro sólis-ty, sbor a varhany jako reflexi Kristova utrpení. Text sestavila z biblických citátů s použitím středověkých hymnů a protestantského chorálu Lisztova životní partnerka, kněžna Carolyne von Saynt-Wittgenstein.

Skladba je inspirována dílem německého klasicistního malíře Johanna Friedricha Overbecka (1789–1869). Overbeck maloval především obrazy s náboženskou tematikou, sám chtěl, aby jeho umění sloužilo náboženství. Snažil se o překlenutí stagnace v umění trvajícím 300 let, zasloužil se o znovuobjevení techniky fresky a tématu monumentální malby. Proslavil se především uměleckou vizí, zpodobňující Ježíše z Nazareta. Mírumilovný obličej, naplněný klidnou a souměrnou krásou, vlasy dlouhé po ramena, rozdělené pěšinkou, a krátká bradka představovaly lidský obraz Božího syna a zároveň ikonografický kánon, který se v náboženském umění dlouho udržoval. Overbeck při jeho tvoření vycházel z uměleckých příkladů Raffaelových obrazů i vrcholně středověkého umění, reflektující apokryfní zprávy o podobě Ježíše Krista. Byl mimo jiné autorem 14 kolorovaných kresebných meditací Via Crucis, které zachycující Kristovu bolestnou cestu. Vznikly v letech 1850-57 a později se staly Lisztovou inspirací.

Ve skladbě *Via Crucis* Liszt své dílo rámuje úryvky starobylého chorálu *Vexilla Regis* (lat. Královská korouhev) a *Ave Crux* (lat. Buď zdrav, kříži) známé již z úprav středověkého skladatele Guillaumea Dufayho, které autorsky dotváří a staví do nových souvislostí. Hlavním přínosem Lisztova díla Via Crucis je aktualizace archaických skladeb, které se ve své době mnohonásobným liturgickým opakováním staly už něčím všedním. Liszt je uvádí v nových souvislostech, díky čemuž dává posluchači možnost nanovo prožít jejich původní smysl. O tom, že jde o autorský záměr, svědčí i střídání církevních textů v liturgické latině s texty v němčině – hovorovém jazyku jeho primárních posluchačů – občanů soudobé rakousko-uherské monarchie.

MUSICA TEMPLI,
spolek pro studium duchovní hudby

Ferenc Liszt VIA CRUCIS

Účinkují:
Chrámový sbor Cantores Domini Místek

Aleš Pirnos, baryton
Rozálie Tesarčíková, soprán
Jan Strakoš, varhany

Řídí **Hana Olková**

Pátek 24. 2. 2023
kostel sv. Jana a Pavla v Místku

Finančně podpořeno Statutárním městem Frýdek-Místek

FRÝDEK ≈ MÍSTEK

*Cílem Křížové cesty není nic jiného než...
... následovat Krista na jeho kalvárii.
... a proniknout do hloubky tohoto nesnesitelného utrpení.*

Pronikněme do něj společně.

A na konci uvidíš světlo, které tě zcela promění...

Guy Gilbert: Křížová cesta

- I. Ježíš souzen
- II. Ježíš přijímá kříž
- III. Ježíš padá poprvé
- IV. Ježíš potkává svou Matku
- V. Šimon pomáhá Ježíši nést kříž
- VI. Veronika utírá Ježíšovi tvář
- VII. Ježíš padá pod křížem podruhé
- VIII. Jeruzalémské ženy pláčou nad Ježíšem
- IX. Ježíš padá pod křížem potřetí
- X. Ježíš zbaven šatů
- XI. Ježíš ukřižován
- XII. Ježíš umírá na kříži
- XIII. Ježíš sňat z kříže
- XIV. Ježíš položen do hrobu

Via crucis = Cesta kříže, Křížová cesta

Vznikla na začátku středověku podle apokryfního (legendárního) evangelia z 5. století, kde se píše o Panně Marii, jak chodila s ženami po místech, kudy šel Ježíš Kristus s křížem na Velký pátek. Od 4. století tudy chodili jednotliví poutníci, později se přidávali další věřící. Františkáni, kteří se usídlili ve Svaté zemi, chodili od 14. století každý rok dvě cesty s pobožností: cestu pádů a poslední cestu Pána Ježíše. Od roku 1458 je známá jen jedna pobožnost pod názvem Křížová cesta od Piláta na Golgotu. Protože neměl každý poutník možnost navštívit svatá místa v Jeruzalémě, připomínali si věřící od 15. století mimo Jeruzalém Křížovou cestu ve Španělsku, kde ji od roku 1420 organizoval dominikán Alvarus. Následovalo Portugalsko, Francie, Německo, Čechy a Morava. Původních zastavení bylo šest (dnešní 7. – 12.), později se počet rozšířil na 25 – 33. V 17. století se ustálil na počtu 14 zastavení.

Čtrnáct zastavení Lisztovy křížové cesty začíná textem předehty naplněným vítěznou emocí pochodujícího zástupu pod vlajkou krále (Vexilla regis) zobrazující tajemství kříže (Crucis mysterium).

Vexilla regis prodeunt, fulget crucis mysterium qua vita mortem pertulit et morte vitam protulit	Korouhve královské jdou vpřed, září kříže tajemství. Ten, který je život, smrt vytrpěl a smrt přetvořil v život.
Impleti sunt quae concinit David fidei carmine dicendo nationibus, regnavit a ligno Deus	Splněno je vše, co David pravdivě prorokoval, říká národům: vládne z dřeva stromu Bůh.

Tento hymnus se poprvé zpíval při procesí s ostatky Svatého Kříže 19. 11. 569. Hymnus měl své pevné místo i v obřadech Velkého pátku, kdy se zpíval při přenášení Eucharistie z bočního svatostánku na oltář. Liturgická reforma Pia XII. toto zrušila. Nyní je v liturgii v Denní modlitbě Církve, tedy v Breviáři, a to ve Velkém týdnu, a pak jako hymnus o svátku Povýšení sv. Kříže. Latinský výraz *Vexilla* (*korouhev, vlajka*) bývá vykládán jako symbol představující křest, Eucharistii a ostatní svátosti. Jako jsou korouhve vojenskými standartami králů, tak Kristovou korouhví je kříž, kopí a další nástroje umučení.

Po slavnostní předehty začíná samotná křížová cesta Pilátovým výrokem „Nejsem vinen krví tohoto muže“.

Druhá část je Ježíšovým pozdravem kříže (Ave crux), který podle pašijového příběhu nepřijímá z nutnosti, ale z vlastního rozhodnutí nabídnout svůj život za život svých vrahů.

O crux, ave spes unica	Ó, kříži, buď pozdraven, jediná naděje,
hoc passionis tempore	v tento čas spasení,
piis auge gratiam	věřícím milost dej,
reisque delle crimina	smj každou vinu.

Rozsáhlejší třetí zastavení začíná zvoláním mužského sboru „Iesus cadit“ (lat. Ježíš padá), po kterém následuje ženský chorál, znovu čerpající z dodnes snad nejpobulárnějšího středověkého hymnu, jehož první slokou je Ježíšova matka přítomna ve skladbě během celé křížové cesty – při každém pádu. Jde o větu „Stabat Mater dolorosa, juxta crucem lacrimosa“ (Stála Matka uplakaná, pod křížem jak bolest samá).

Stabat Mater Dolorosa	Stála Matka bolestná,
juxta crucem lacrimosa,	pod křížem uplakaná,
dum pendebat fillius	na něm visel její Syn.

Následují dvě instrumentální části, v první potkává Ježíš svou matku, v druhé trpícím pomáhá nést kříž náhodný kolemjdoucí.

Setkání s Veronikou dokresluje chorál v němčině. Použití neliturgického jazyka přibližuje lidu emotivní text plný oplakávání – „kdo by nezaplakal při pohledu na tvou zkravenou a poraněnou hlavu“.

O Haupt voll Blut und Wunden, Voll Schmerz und voller Hohn!	Ó, hlavo, plná krve a ran, plná bolesti a opovržení.
O Haupt, zum Spott gebunden mit einer Dornenkron!	Ó, hlavo, k výsměchu vydaná. S trnovou korunou.

O Haupt, sonst schön gezieret Mmt höchster Ehr' und Zier Jetzt aber höchst schimpfieret, gegrüßet seist du mir!	Ó, hlavo, jindy krásně oslavena s největší ctí a okrasou, ale nyní nejvýše zneuctěna, dovol mi, abych Tě pozdravil!
--	--

Druhý Ježíšův pád opakuje motiv prvního ve vyšší tónině, čímž ještě zintenzivňuje emoci bolesti.

Setkání s ženami se opět nese v instrumentálním duchu a vrcholí Ježíšovým doporučením, aby litovaly ne jeho, ale své děti. Zvukomalebně ho uzavírá rytmus vojenského pochodu.

Po něm následuje třetí zvolání o padajícím Kristu s chorálem o matce stojící pod křížem. Opět instrumentální svlékání ze šatů přeruší až zvolání „ukřižuj ho“ (Crucifige) se sforzaty evokujícími přibíjením hřebíků.

V nejrozsáhlejším, dvanáctém zastavení provázejí Ježíšovo umírání jeho tři výroky: „Bože, proč jsi mě opustil?“ (Eli, Eli, lama sabachthani?), „Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha“ (Pater, in manus tuas commendo spiritum meum) a „Je dokonáno“ (Consummatum est), které zopakuje více-násobná ozvěna sboru. Temnotu až do třetí hodiny odpoledne, která nastala po Kristově skonání, vyplňuje opět pláč s německým textem, oplakávající „jediného syna Boha Otce“ slovy „Ó zármutek, ó srdce žal!“

O Traurigkeit, o Herzeleid, ist das nicht zu beklagen?	Ó zármutek, ó srdce žal, není to k pláči?
Gott des Vaters einigs Kind wird ins Grab getragen.	Boha Otce jediného Syna nesou do hrobu.

Snímání z kříže se znovu odehrává beze slov, jen s velmi středním instrumentálním doprovodem varhan, opakujícím motiv matky, stojící pod křížem (Stabat mater Dolorosa).

Skladbu uzavírá návrat k textu předehty, opět zní téma pochodujícího zástupu. Z vítězných vlajek se pozornost obrací jen na symbol, který nesou, v nezodpověditelné otázce, jak může lid vele-bit porážku. „Buď zdrav, kříži, jediná naději, spásu a slávo světa...“

Ave Crux, spes unica, mundi salus et gloria, auge piis et iustitiam. Reisque dona veniam	Zdrav buď, kříži, jediná naděje, světa spásu a slávo, rozmnož zbožnost a spravedlnost. Daruj nám hříšníkům milosrdenství
---	---

Nezodpověditelnost této otázky podtrhuje doznívání dohry v disonantních akordech směřujících k mimotonickému závěru, otevírajícímu cestu k snad až paradoxní naději přesahující obzor lidského rozumu.

Skutečně závěrečným akordem skladby je až ticho, které nastane po doznění všech tónů.

MUSICA TEMPLI, spolek pro studium duchovní hudby Československé armády 481, 738 01 Frýdek-Místek www.musicatempli.cz   musica.templi@seznam.cz
---